

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

سلسله تک‌نگاشت‌های
الگوی اسلامی ایران پیشرفت

اندیشه دین‌شناخت پیشرفت، اندیشه ولایتمد مدیریت تغییر

مهر ماه ۱۳۹۳

رهبان فرزانه انقلاب اسلامی:

باید در طراحی الگوی اسلامی-ایرانی پیشرفت
بر چهار عرصه‌ی فکر، علم، معنویت و زندگی تکیه شود
که در این میان، موضوع «فکر» بنیانی‌تر از بقیه‌ی عرصه‌ها است

در دیدار اعضای شورای عالی
مرکز الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت
۱۳۹۱/۱۲/۱۴

سرشناسه	: آکوچکیان، احمد، ۱۳۳۷ -
عنوان و نام پدیدآور	: اندیشه دین‌شناخت پیشرفت، اندیشه ولایتمد مدیریت تغییر / احمد آکوچکیان، رضوانه دستجانی، زهرا صفری.
مشخصات نشر	: تهران: مرکز الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت، ۱۳۹۳.
مشخصات ظاهری	: ۱۰۹ ص: مصور، جدول، نمودار.
فروست	: سلسله تک‌نگاشت‌های الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت: ۳۱.
شابک	: ۹۷۸-۶۰۰-۷۶۱۱-۲-۰۳
وضعیت فهرست نویسی: فیبا	
موضوع	: شناخت (فلسفه دین)
موضوع	: دین -- فلسفه
موضوع	: پیشرفت -- جنبه‌های مذهبی -- اسلام
شناسه افزوده	: دستجانی فراهانی، رضوانه، ۱۳۶۸ -
شناسه افزوده	: صفری، زهرا، ۱۳۶۳ -
شناسه افزوده	: مرکز الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت
رده بندی کنگره	: ۱۳۹۴ الف۸/۶۸/آ۵۱/BL
رده بندی دیویی	: ۲۱۰
شماره کتابشناسی ملی	: ۲۷۵۲۰۷۸

سلسله تک‌نگاشت‌های الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت:

اندیشه دین‌شناخت پیشرفت، اندیشه ولایتمد مدیریت تغییر

نگارش: حجت الاسلام والمسلمین دکتر احمد آکوچکیان (دانشیار مرکز تحقیقات استراتژیک توسعه (رشد))
رضوانه دستجانی (کارشناس ارشد علوم و معارف قرآنی، پژوهشگر مرکز تحقیقات استراتژیک توسعه (رشد))
زهرا صفری (کارشناس ارشد علوم قرآن و حدیث، پژوهشگر مرکز تحقیقات استراتژیک توسعه (رشد))

ناشر: نشر الگوی پیشرفت، وابسته به مرکز الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت

نوبت چاپ: اول، مهرماه ۱۳۹۳

شمارگان: ۱۰۰۰ نسخه

شابک:

قیمت: ۵۰۰۰۰ ریال

تلفن: ۰۲۱ ۸۸۰۱۴۶۴۸ - ۰۲۱ ۸۸۶۳۴۰۰۸

www.olgou.ir

Email:olgou@olgou.ir

نشانی: تهران، خیابان جلال آل احمد، روبه‌روی بیمارستان شریعتی، شماره ۳
تمامی حقوق این اثر متعلق به مرکز الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت است.
مسئولیت دیدگاه‌های بیان شده در این تک‌نگاشت بر عهده مؤلفان محترم است.

پیشگفتار

تعیین مبانی، ارکان، چارچوب و مسیر پیشرفت کشور در نظام مقدس جمهوری اسلامی ایران باید با مشارکت گسترده و حضور همه جانبه دانشمندان، محققان، نخبگان دانشگاهی و حوزوی و جوانان این مرز و بوم صورت گیرد. به گواه تاریخ و تجارب گذشته، پیشرفتی همه جانبه و پایدار خواهد بود که مبانی اسلامی و اقتضائات ایرانی در آن توأمان مورد توجه باشد.

اینک مرکز الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت در آستانه اتمام سه سال تلاش‌های علمی، تخصصی و فکری درباره پیشرفت اسلامی ایرانی، برگزاری نشست‌های علمی و تخصصی، تاسیس اندیشکده‌های مرکز، انتشار صدها مقاله ارزشمند و تهیه نقشه راه تدوین الگو و انجام برخی از مراحل آن، در نظر دارد با هدف تولید دانش و گسترش و تعمیق ادبیات موضوعی در حوزه الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت، آثاری را به صورت تک نگاشت‌های علمی فاخر منتشر نماید. تک نگاشت نوشتاری تخصصی و نیمه مبسوط است که توسط یک پژوهشگر خبره در یک موضوع خاص نگاشته می‌شود. تک نگاشت از نظر حجم و محتوا حد فاصل مقاله و کتاب است و نویسنده با پردازش و تحلیل یافته‌ها و مطالعات تخصصی پیشین و افزودن یافته‌های پژوهشی جدید خود و تحلیل جامع و منسجم آنها افق‌های تازه‌ای را در زمینه مورد بررسی می‌گشاید.

سلسله تک نگاشت‌های الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت که در مجلدات مختلف منتشر می‌شوند، حاصل تلاش جمعی از استادان، اندیشمندان و محققان دانشگاهی و حوزوی است که مراحل مختلف نگارش، ارزیابی، ویراستاری، تدوین و انتشار را با نظارت متخصصان و اهل فن گذرانده است و در اختیار صاحب‌نظران قرار می‌گیرد. در پایان از مساعدت‌ها و تلاش‌های ارزنده نویسندگان تک نگاشت‌ها و داوران و مراکز مختلف علمی و پژوهشی که ما را در تهیه، تدوین و انتشار این سلسله یاری رساندند، تقدیر و تشکر می‌شود. امید است این محتوای علمی بتواند افق‌های نو و روشنی را در پیش چشم متخصصان دانشگاهی و حوزوی بگشاید و هر روز در طی مسیر تدوین و تحقق الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت گام‌های بلندتر و استوارتری برداشته شود.

فهرست

۵.....	چکیده.....
۸.....	سرآغاز.....
۱۳.....	اول: نقشه جامع علم (اندیشه و دانش پیشرفت) و نگاشت معرفت‌شناختی آن.....
۱۵.....	چیستی نگاشت ادراکی نقشه جامع علم.....
۱۵.....	ضرورت این نگاشت.....
۱۶.....	دستاورد‌های این نگاشت.....
۱۷.....	دوم: گذار معرفت‌شناخت به صورت مسئله اصلی.....
۱۷.....	اقتدار توسعه‌ای علم.....
۱۸.....	ما در آستانه یک انقلاب معرفت‌شناختی.....
۲۰.....	مسائل راهبردی عصر نوین فکر دینی.....
۲۳.....	سوم: اندیشه خود ویژه ترقی.....
۲۳.....	۱- گذار به اندیشه خود ویژه ترقی.....
۲۶.....	۲- از اندیشه ترقی تا چند تجربه تمدنی.....
۳۵.....	چهارم: تفقه در دین، اندیشه دین شناخت دارای اقتدار رشد - توسعه‌ای.....
۳۵.....	تفقه در دین، نظام ادراکی جامع رشد و تحقیق و توسعه دین‌شناختی.....
۳۶.....	واژه فقه در متون و منابع شرعی.....
۳۹.....	تعریف تحلیلی «تفقه در دین».....
۴۰.....	اقسام اجتهاد در نگاه دانش‌بنیان رشد.....
۴۲.....	سطوح تحلیلی اندیشه رشد شناخت فقه جامع اجتهادی و جغرافیای تفقه در احکام.....
۴۴.....	پنجم: تطوّر اندیشه ولایتمندی فقه جامع اجتهادی.....
۴۴.....	فقه شناسی پیشرفت‌شناخت، رهسپار نظریه‌پردازی ولایت‌فقیه.....
۴۷.....	تطوّر اندیشه ولایت‌فقیه از مجرای تطوّر اندیشه دین‌شناخت پیشرفت.....
۵۳.....	گشودگی تحلیلی تدریجی فصل مدیریت اجرا.....
۵۵.....	از نظام ولایت فقه به نظام ولایت‌فقیه.....
۵۸.....	از فقه احکام به فرآیند تحقیق و توسعه جامع‌نگر.....
۵۹.....	ششم: فقه جامع و نظام تحقیق و توسعه.....
۵۹.....	فقه جامع اجتهادی.....
۶۱.....	چیستی پژوهش رشد - توسعه‌ای فقهی.....
۶۲.....	باز تعریف دانش دینی به فقه جامع.....

فقه مضاف..... ۶۳
 ایده و چشم‌اندازی به جریان «تفقه در دین» در نظام ولایت و مدیریت تحقیق و توسعه‌ای..... ۶۴
 ایده مهندسی فکر دینی، رکن اندیشه‌ای نظام ولایت فقیه..... ۶۵
 نتایج و پیشنهادها..... ۶۹
 نتیجه‌گیری..... ۶۹
 پیشنهادها..... ۷۰
 منابع..... ۷۲

فهرست اشکال

شکل ۱: الگوی رفت تاریخی و بازآمد روش‌شناختی سطوح تجربه درون‌زای پیشرفت در عصر انقلاب اسلامی..... ۱۹
 شکل ۲: اضلاع تحلیلی اندیشه و نظریه جمهوری اسلامی - ولایت فقیه..... ۲۱
 شکل ۳: لایه‌های تحلیلی جریان تغییر - پیشرفت..... ۲۴
 شکل ۴: الگوی کلان تحقیق و توسعه‌ای نظام جمهوری اسلامی..... ۲۷
 شکل ۵: فرآیند درونی یک سند راهبردی - اقدام راهبردی..... ۳۲
 شکل ۶: سطوح تحلیلی فقه در دین یا فقه در احکام در نظریه‌پردازی ولایت فقیه..... ۴۳
 شکل ۷: جریان شکل‌گیری اندیشه - نظریه پیشرفت و نسبت‌داری فقه در احکام با فقه جامع پیشرفت..... ۴۶
 شکل ۸: الگوی جامع‌نگر اندیشه - اقدام پیشرفت..... ۴۷
 شکل ۹: الگوی سنت پیشین نظریه‌پردازی ولایت فقیه..... ۵۳
 شکل ۱۰: الگوی دوره گذار نظریه‌پردازی ولایت فقیه..... ۵۴
 شکل ۱۱: الگوی درون‌زای پیشرفت نگر ولایت فقیه..... ۵۶
 شکل ۱۲: نقشه جامع علمی و حیث استنادی آن به نظام ولایت فقیه..... ۵۷
 شکل ۱۳: الگوی مرسوم در سنت پیشین نظریه‌پردازی ولایت فقیه..... ۵۸
 شکل ۱۴: نمای آغازینی از سه دوره تاریخ نظریه‌پردازی ولایت فقیه..... ۵۹
 شکل ۱۵: الگوی تحلیل نسبت فقه احکام با ولایت نظام جامع ادراکی تفقه در دین..... ۶۰
 شکل ۱۶: فرآیند گذار فکر دینی به اصل اقتدار توسعه‌ای در متن پردازش نظریه ولایت فقیه..... ۶۶
 شکل ۱۷: الگوی نسبت گزاره‌های اخباری و انشایی در پردازش اندیشه پیشرفت - اندیشه ولایت فقیه..... ۶۸

چکیده

از چهار مؤلفه مفهومی نظام‌واره «نقشه جامع اندیشه و دانش دین‌شناخت پیشرفت»، اولین نگاشت، نگاشت ادراکی است که از جمله به چپستی نظام جامع ادراکی معطوف به رشد، می‌پردازد. به سخنی دیگر، اولین دسته پرسش‌ها در «چپستی الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت»، پرسش از «خاستگاه ادراکی» آن است:

۱ - برای ورود به پرداخت «نقشه جامع دانش دینی» از کجا باید آغاز کرد و از چه منظر باید به دانش دینی نگریست؟

۲ - کدام تلقی از دانش دینی، می‌تواند خاستگاه ورود به ایده نقشه جامع علمی، نقشه راه دانش دینی و به تعبیری چشم‌انداز تحقیق و توسعه‌ای به دانش دینی باشد؟

این نوشتار بر آن است که اندیشه و دانش بنیان الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت و سند چشم‌انداز توسعه ۱۴۰۴ (به‌مثابه چکیده عینیت‌نگر الگوی پیشرفت) و دیگر اسناد راهبردی نظام، دکتترین ملی تحقیق و توسعه نظام جمهوری اسلامی و متکای نقشه راه و جامع علمی؛ از جمله نقشه راه دانش دینی، به‌واقع همان، «تفقه در دین» است. بدین‌سان الگوی مدیریت راهبردی تحقیق و توسعه‌ای در چارچوب نظام ولایت‌فقیه نیز، در راستای اندیشه، نظریه و گفتمان تحقیق و توسعه تفقه در دین محور قرار می‌گیرد. به این قرار، نظام اندیشه‌ای - دانشی مبنای «ولایت حاکمیتی و تحقیق و توسعه‌ای فقیه» همان «تفقه در دین» است.

پرسش‌ها در شش فراز تحلیلی: «نقشه جامع علم (اندیشه و دانش پیشرفت) و نگاشت ادراکی آن»، «گذار معرفت‌شناختی به‌صورت مسئله اصلی»، «اندیشه خود ویژه ترقی»، «تفقه در دین، اندیشه دین‌شناخت دارای اقتدار رشد - توسعه‌ای»، «تطور اندیشه ولایتمندی فقه جامع اجتهادی» و نیز «فقه جامع و نظام تحقیق و توسعه»، در دستور

پاسخ قرار گرفته‌اند. پاسخ‌های آغازین این چهار پرسش، به این قرارند:

۱ - نفس پرداخت به چندوچون دانش دینی در مثل نقشه راه دانش دینی، اساساً پرداخت، کاوش و شناختی درجه دوم است که خود در دو وجه نظر سامان می‌یابد:

۱ - ۱ - معرفت‌شناسی پسینی یا^۱: یعنی به تاریخ معرفت دینی بنگریم و احکام و قوانین تحوّل و فرازوفروود تاریخی آن را تحلیل کنیم و دریابیم که اندیشه دینی در عرصه تحقق تاریخی خویش چه میزان بنیان راهبری تغییر در تاریخ تحولات جهان تمدن ایرانی - مسلمانی بوده است.

۱ - ۲ - معرفت‌شناسی پیشینی یا^۲: یعنی به تلقی خویش از معرفت و دانش دینی بپردازیم. اینکه دانش دینی، به دانشی معطوف به آرمان رشد، آیین و کیش نیل به آرمان و راهبری به‌سوی آن، تعریف می‌شود و اندیشه دینی، به‌واقع اندیشه ترقی و پیشرفت به‌سوی آرمان رشد است.

۲ - فصل مشترک و برآیند پرسش‌ها و پاسخ اول، همان «اندیشه مبنای دولت دینی» است و اندیشه و دانش مبنای راهبری تغییر، «اندیشه و دانش مبنای دولت دینی» نیز هست. لذا دانش مبنای ولایت و تدبیر پدیدار تغییر، دانش مقصود نظر در «پروژه نقشه جامع علم، اندیشه، نظریه و گفتمان توسعه دانش بنیان و نقشه جامع اندیشه و دانش دینی» است و خاستگاه ادراکی اصل ولایت و امامت علوی، «نگاشت ادراکی نقشه جامع دانش دینی» را توضیح می‌دهد.

۳ - گفتنی است: ورود تفصیلی به پرداخت «نظریه دولت دینی» و در متن آن به «دکترین تحقیق و توسعه ملی» درگرو گذار از ۴ فراز مترتب بر یکدیگر اندیشه‌ای - پژوهشی است:

۳ - ۱ - فهم بیرون دینی از مقوله «اندیشه تحوّل خلاق» و بسط درون دینی آن از منظر «فلسفه دینی» و به‌طور خاص «انتظار رشد آفرینی از دین»؛

۳ - ۲ - «نظریه دین‌شناختی فهم راهبر تغییر» و به تعبیری گفتمان درون دینی از اندیشه تحوّل خلاق یا نظام جامع ادراکی معطوف به رشد؛

۳ - ۳ - «نظریه دین‌شناختی تحقیق و توسعه» و به تعبیری بسط الگوی دین‌شناختی فهم راهبر تغییر در مرحله پرداخت الگوی تحقیق و توسعه؛

۳ - ۴ - «اندیشه فقه جامع اجتهادی، به‌مثابه اندیشه بنیان دولت دینی»، در برآیند

1. aposteriorie

2. apriorie

سه فراز پیشین در قالب اندیشه ولایت‌فقیه و قرارگیری فرایند شناختی این منظمه ادراکی در سطوح تحلیلی مبانی نظری (فلسفه دینی، معرفت‌شناختی، هستی‌شناختی، انسان‌شناختی و ...) تا پردازش الگوی وضعیت مطلوب و تا فرایند الگوی مدیریت راهبردی؛ چهار فراز تحلیلی یادشده با یک پروژه مفصل، یعنی «پروژه نقشه جامع علمی» به «فرایند مدیریت تحقیق و توسعه» پیوند می‌خورد.

۱ - از مجموعه نگاشت‌های نقشه جامع علم، اولین نگاشت «نگاشت ادراکی» است. در این نگاشت، چیستی ادراک مبنای مدیریت راهبردی پیشرفت تعیین می‌شود. در ذیل نگاشت ادراکی است که دریافته می‌شود اندیشه دین‌شناخت پیشرفت و پیشرفت شناخت دین، در واقع یک اندیشه ولایت‌مد فرآیند رشد - توسعه است.

۲ - اندیشه، نظریه و گفتمان جمهوری اسلامی و اقتدار ملی دارای دو ضلع تحلیلی نقشه جامع علم و نقشه جامع علمی است، از نگاشت ادراکی مبنای هر این دو نقشه، به چیستی معرفت شناخت اندیشه دین‌شناخت پیشرفت پرداخته می‌شود؛

۳ - اندیشه مبنای نظریه ولایت‌فقیه، در واقع «تفقه در دین» است یعنی اندیشه دین‌شناخت پیشرفت و پیشرفت شناخت دین و به هیچ روی به معنای «تفقه در احکام» نیست. چراکه تفقه در دین، دانش مبنای ولایت‌فقیه و الگوی مدیریت راهبردی است و تفقه در احکام عضو منظمه‌ای دانش فقیه در دین است که به هیچ روی ظرفیت معرفت‌شناختی تولید دانش بنیان مدیریت پیشرفت را ندارد؛

۴ - تجربه انقلاب اسلامی در کانونی‌ترین تجربه درون‌زای خویش به ضرورت بازخوانی اندیشه دین‌شناخت پیشرفت رسیده است. تطوّر، دگر‌دییسی و واشدگی طومار تجربه انقلاب اسلامی از خواسته سطح انقلاب فرهنگی، انقلاب سیاسی و انقلاب تولید علم و گذار به جنبش بسط مرز دانش یا نظریه‌پردازی تا طرح ایده الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت، نمایانگر این است که یک گذار تدریجی در سطوح درونی تجربه انقلاب اسلامی رخ نموده که ضرورت واشدگی خاستگاه معرفت شناخت اندیشه انقلاب و جمهوری اسلامی را به خوبی نشان می‌دهد. قرار یافتن تجربه انقلاب اسلامی در واگشودگی خاستگاه معرفت‌شناختی نظام جمهوری اسلامی - به موازات تنقیح مبانی فلسفه دینی تجربه انقلاب اسلامی - به مثابه آخرین و بنیادی‌ترین نقطه رأس هرم تطوّر تاریخی نظریه انقلاب اسلامی است که نظریه پیشنهادی این قلم، فراخوان بر قاعده نشانیدن این هرم

است. قاعده نظریه جمهوری اسلامی همین انقلاب یا جنبش معرفت‌شناختی است. کاستی برجسته موج اول تمدنی جهان اسلامی ایرانی و موج دوم تمدنی، «عنصرنگری در اندیشه مبنای تحوّل»، در دو موج تمدنی یادشده است. یک بهره گفتمانی این تجربه بزرگ، آن است که گفتمان «توسعه دانش بنیان» بر بنیان اندیشه دین‌شناخت پیشرفت (تفقه در دین)، در هیئت گفتمان «رشد - توسعه تفقه در دین بنیان» برمی آید؛

۵ - تفقه در دین منظومه ادراکی جامع رشد - توسعه‌ای دین‌شناخت و رشد - توسعه شناخت دین است. اندیشه مزبور، اندیشه مدیریت دین‌شناخت راهبردی تغییر است. منظومه جامع رویکردهای اجتهادی (نظری، اصولی، فقهی، تطبیقی و عملی) در این منظومه دانشی جای دارد. این منظومه دانشی، دارای ظرفیت شناختی و روش‌شناختی گذار از پژوهش‌های هنجارین به پژوهش‌های توسعه‌ای و تولید دانش بنیان مدیریت راهبردی است. سطوح تحلیلی فقه جامع اجتهادی، دارای سه لایه کل به جز تفقه در دین، فقه تشریحی و فقه احکام است؛

۶ - تطوّر تاریخی نظریات ولایت‌فقیه در راستای گذار از ولایت‌فقیه در احکام به ولایت تفقه در دین است.

۷ - نظام ولایت‌فقیه، سامانه جامع تفقه در دین بنیان مدیریت راهبردی فرهنگی جامعه اسلامی است. در ذیل این نظام کلان، نظام ملی تولید علم، نظام ملی تولید اندیشه و دانش بنیان پیشرفت قرار دارد و دو نگاشت نهادی - دانشی و تحقیق و توسعه‌ای سند راهبردی این نظام را به دست می‌دهد.